

grafia românească de specialitate, el fiind un instrument de lucru indispensabil pentru editarea și adnotarea textelor vechi românești, dar și un bun început pentru orice cercetare de sintaxă veche românească și nu numai.

MIHAELA SECRIERU
Academia Română
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
Facultatea de Litere
Iași, Bd. Carol I, 11
msecrieru@yahoo.com

MIHAELA MUNTEANU SISERMAN, *Nume și simțuri: corespondențe semantice în configurații denominative*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, 255 p. + *Index auctorum et siglorum* + *Index nominum et rerum*.

Alcătuită dintr-o suită de studii publicate (între 2011 și 2016) în reviste și volume de specialitate, apărute în țară sau în afara ei (vezi precizări în *Introducere*, p. 10–12), cartea este rezultatul interesului manifestat de Mihaela Munteanu Siserman, în ultimii ani, pentru domeniul *onomasticii*. În deplină consonanță cu tendințele recente din cercetarea onomastică, autoarea s-a orientat preponderent spre *zonele neconvenționale*¹ ale acesteia; în mod necesar, extinderea ariei de investigație s-a produs printr-o semnificativă *deschidere semiotică* (semantică referențială, pragmatică) și *interdisciplinară* (perspectivă socio-culturală).

O anume predispoziție spre o funcționare „antagonică” a numelor date *obiectelor* – în sensul cel mai larg al acestui termen – creează posibilitatea schimbărilor de *statut al denumirilor* pe parcursul evoluției lor în spațiul comunităților socio- și etnolingvistice; astfel, un *nume* – inițial – *propriu* apare utilizat, la un moment dat, ca *nume comun*, iar acesta din urmă poate dobândi, în anumite circumstanțe, valențe semantice specifice numelui propriu.

Studiile din volumul Mihaelei Munteanu Siserman ilustrează cele două virtualități funcționale, grupate în patru capitole, sub genericele de: I. *Nume proprii vs nume comune*, II. *Onomastică senzorială*, III. *Onomastică frazeologică* și IV. *Antroponimie diacronică*; sunt urmărite și organizate o seamă de „configurații denominative” în care numele propriu este mai mult sau mai puțin implicat prin trăsături semantice sau aspecte structurale diverse.

Titlurile a numeroase secțiuni din sumarul cărții avertizează cititorul despre varietatea „obiectelor” ale căror denumiri urmează să fie examinate: nume proprii de *parfumuri* (NPP), de *preparate culinare* (GAN), de *vinuri și soiuri de struguri românești*, nume de *emisiuni* din spațiul media românesc, denumiri ale *monedelor* naționale, ale unor termeni din *nomenclatorul medical* și, în fine, *supranumele* unor voievozi și domnitori din Evul Mediu românesc.

Multitudinea „decupajelor” obiectuale/materiale a fost supusă unei laborioase operațiuni de inventariere și categorizare a „structurilor denominative” (cuvinte sau forme lingvistice mai com-

¹ La Facultatea de Litere din Baia Mare, s-a constituit și funcționează (începând cu anul 2010) *Centrul de Onomastică*, inițiat și coordonat de prof. univ. dr. habil. Oliviu Felecan. Alături de cercetătorii formați: prof. univ. dr. habil. Daiana Felecan și conf. univ. dr. Mihaela Munteanu Siserman, ca membri ai Centrului de Onomastică, mai participă și cercetători în formare, masteranzi și doctoranzi. Două dintre volumele publicate: *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function* (eds. O. Felecan and D. Felecan), Cambridge Scholars Publishing, 2014, și *Name and Naming. Proceedings of the Third International Conference on Onomastics. Conventional/Unconventional in Onomastics*, ed. Oliviu Felecan, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, sunt consacrate tocmai zonelor neconvenționale ale onomasticii.

plexe) aferente fiecărei teme. În demersul său, autoarea a recurs la informații extrase din surse bibliografice „tradiționale” și din internet – totdeauna menționate riguros – precum și la un corpus (de nume, expresii și secvențe) alcătuit prin efort propriu.

Secțiunile capitolului întâi, intitulate „Despre câteva clase lexico-semantice de nume proprii devenite nume comune” (cf. p. 22–40) și „Comportament morfosintactic și funcție discursivă în cazul numelor proprii cu/fără determinanți” (cf. p. 41–66), aduc în peisajul cărții nota sa mai pronunțată teoretică; este spațiul în care Mihaela Munteanu Siserman, autoarea unui remarcabil volum de semantică referențială textual-discursivă², ia în discuție atât capacitatea *numelui propriu* de a se „metamorfoza” (cf. p. 38–39) în nume comun, cât și statutul referențial, structural și funcțional al acestuia, dezvoltând ideea că „la nivel discursiv, numele propriu poate funcționa cu diferite valori care țin, pe de-o parte, de calitatea denominativă, iar pe de alta, de intenția locutorului, de orizontul său, de modul în care acesta vrea să prezinte referentul” (p. 42).

Esențiale în delimitarea *principalelor clase* denominative sunt, în viziunea autoarei, trei criterii, concordante cu trei „dimensiuni” în abordarea comprehensivă a faptelor analizate. Este vorba despre: „(i) dimensiunea *semio-lingvistică*” în baza căreia „clasificarea distinge structurile lingvistice în funcție de care și prin care acest obiect [denumit printr-un nume propriu – precizarea mea, C.V.] este identificat ca obiect unic” (p. 69); (ii) o dimensiune *pragmatică*, răspunzătoare pentru contractul social dintre un producător/ofertant și un consumator (potențial amator al produsului) și (iii) o dimensiune *socioculturală* pentru situațiile în care sunt implicate, în procesul interpretării/înțelegerii denumirii produsului, cunoștințe de ordin cultural, enciclopedic (cf. p. 70).

În configurația generală a cărții, sub genericul *Onomastică senzorială*, sunt examinate succesiv, pe un spațiu extins (p. 68–204) terminologii care ilustrează, în opinia autoarei, onomastica senzorialului *olfactiv*, a celui *gustativ*, a senzorialului *vizual*, a celui *tactil* și onomastica senzorialului „*integral*”. Fiecare subsecțiune, dintre cele șapte ale acestui al doilea capitol, se deschide fie prin sumare precizări teoretice, necesare însă și concludente, fie prin consemnarea unui cadru istoric și cultural, când specificul corpusului onomastic al denumirilor analizate o cere. Aceste considerații preliminare sunt urmate de liste ale denumirilor, expresiilor și secvențelor înregistrate și apoi clasificate, însoțite de comentarii (uneori extinse, alteori mai reduse) incluzând frecvente trimiteri la sigure, probabile ori posibile explicații etimologice³. Concluziile din finalul studiilor condensează observații referitoare la tendințe în utilizarea denumirilor din fiecare câmp lexical abordat.

Studiul *Numele proprii de parfumuri: o analiză semio-lingvistică* detaliază onomastica senzorialului *olfactiv*; corpusul prelucrat de autoare în vederea clasificării „se bazează pe o listă de 533 de nume de parfumuri”, accesată prin internet „în 6 septembrie 2011” (cf. nota 1, p. 68). Într-o primă etapă, denumirile parfumurilor (NPP) sunt distribuite conform celor trei „dimensiuni” (menționate mai sus); în interiorul fiecărei clase, termenii sunt apoi reordonați după câteva criterii, dintre care semnalează aici:

- *etimologie antroponică* (*Anne Klein, Armani, YSL (Yves Saint Laurent), Belle de Rauch, Capricci* (N. Ricci) etc. (cf. p. 72–73));
- *etimologie toponimică* (*Soir de Paris, Bal à Versailles, Nuits indienne, English lavender, New East* etc. (cf. clasa notată 9));
- *parametri pragmatici*, rezultați din orientarea interesului spre destinatarul produsului; astfel: *sexul* determină prezența vs absența unei mărci în denumirea parfumului: masculinitate (*Armani pour l'Homme*) vs feminitate (*Armani* – fără marcă) etc.;

² Cf. *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006.

³ În nota 1 de la p. 87–88 sunt **doar** enumerate câteva „nume de referință din lingvistica românească privind etimologia” [s.n.– C.V.], preluate dintr-o lucrare recentă (2012) semnată de Petronela Savin, intitulată *Universul din lingură. Despre terminologia alimentară românească*. În același fel se procedează și în nota 3, de la p. 229; optând „pentru categoria antroponică de supranume”, preluată din studiul *Categorii antroponimice: nume, supranume, poreclă* (2010), semnat de Nicolae Felecan, autoarea menționează **doar** numele unor specialiști din „tradiția lingvistică antroponică românească”. Pentru informarea tinerilor cercetători sau cititori de azi, interesați de probleme etimologice și/sau antroponimice, ar fi fost salutar să se adauge nume precum: Lazăr Șăineanu, Al. Rosetti, Al. Graur, D. Macrea etc. sau I.-A. Candrea, Șt. Pașca etc. și cel puțin titlurile celor mai importante dintre contribuțiile lor în domeniile respective.

– o anume *funcție socială*, când parfumul este considerat „ca accesoriu” și se asociază unei „ocazii într-un anumit moment al zilei” sau unui „segment social” distinct (cf. p. 77–78); *Dans la Nuit, Eau de Sport Lacoste, Private Collection, Ricci Club* etc.

Pentru multe dintre aceste denumiri, notele de subsol aduc o seamă de informații enciclopedice, care clarifică legătura acestora cu antroponimul sau toponimul preluat ori sugerat (vezi, de exemplu, p. 78–79).

Cea de-a zecea subcategorie a clarificării se particularizează atât prin complexitatea și ingeniozitatea denumirilor, cât și prin comentariile însoțitoare. Sensul „ascuns” al NPP presupune „un parcurs” inferențial din partea interpretului; asumându-și acest rol, autoarea oferă largi explicații în care ne deconspiră – cu vădită plăcere – „jocul” denominativ ușor frivol practicat de unii producători de parfumi (*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*, aparținând Casei Guerlain, dar și altele) (cf. p. 79–82).

În secțiunea consacrată *gastronimelor* (simbolizate de autoare prin GAN), intitulată *Nume de preparate culinare autohtone în perspectiva globalizării (interpretări onomastice și socioculturale)* (p. 86–113), componenta *onomastică*, dublată în multe cazuri de cea etimologică, se constituie în criteriu determinant pentru diferențierea claselor și subclasselor în a căror structură lingvistică sunt identificate fie antroponime sau toponime, fie împrumuturi din diferite limbi (franceză, engleză, italiană, spaniolă, germană, maghiară, turcă).

Denumirile în componența cărora figurează antroponime (*Pesmeți Florina, Tort Doboș, Pulpe de pui Pelé* etc.) sau toponime (*Rulou à la Minsk, Ficat de vițel à la Veneția* etc.) sunt grupate apoi în funcție de structura lor morfo-sintactică și de un anumit conținut.

Exemplele sunt numeroase, comentariile ample și interesante, așa cum se desfășoară ele și în cazul *detoponimelor* și al *deantroponimelor*, când denumiri de locuri sau de persoane, cu funcție sintactică inițial atributivă, se substantivizează prin derivare (cu sufixe) și prin eliminarea termenului regent: *bavareză, indiene, japoneză, napolitană* (deserturi); *parmezan, maioneză, mucenici* etc.; *jofră, madlenă, savarină* etc.

Dar unele dintre subclassele stabilite de autoare (cum sunt **3.4. GAN metaforice** și **3.6. GAN „pragmatice”**) cuprind termeni care nu prezintă niciun fel de „urme” sau sugestii onomastice; includerea acestora (ca și a altora) sub genericul *Onomastica senzorialului gustativ* se poate justifica fie prin dezideratul autoarei de a realiza o analiză *taxonomică completă*, fie printr-o (prea) laxă extindere a limitelor *onomasticii*.

În cercetarea *terminologiei medicale* (cf. **II. 5. Aspecte lingvistice în onomastica medicală**), Mihaela Munteanu Siserman și Costel Siserman, propun „o reflecție de interferență, o abordare interdisciplinară a domeniului medical cu cel lingvistic” prin evidențierea componentei onomastice din structura verbală a denumirilor de „maladii, virusuri, sindroame” (vezi p. 192–193). Această secțiune reflectă, cu claritate, preocuparea constantă de a opta, de fiecare dată, pentru un punct de vedere cât mai apropiat unui anume specific al materiei verbale analizate. Astfel, clasificarea termenilor medicali preconizată în acest studiu „va ține cont, – subliniază autorii – pe de-o parte, de «apartenența» maladii (boli) la un sistem/sau aparat⁴, iar pe de altă parte, de *configurația lingvistică a structurii onomastice*” [subl. mea, C.V.] (cf. p. 195).

Tendința de a forța limitele *onomasticii* este mai pronunțată, mai accentuat vizibilă în secțiunea intitulată *Onomastica senzorialului vizual. Nume de emisiuni din spațiul media românesc* (p. 151–175); aici majoritatea sintagmelor designative ale emisiunilor TV, grupate în diverse tipuri (informative, documentare, talk-show și reality-show, divertisment, de sănătate, gastronomice), cu greu ar putea fi acceptate și tratate dintr-o perspectivă *onomastică*, fie ea și una neconvențională, permițând însă o abordare semio-lingvistică în perimetrul și cu mijloacele lexico-semanticii. Cu excepția câtorva denumiri de emisiuni TV în care apar etnonime („România turistică” etc.), crononime („100 de minute” etc.) sau numele realizatorului („La Măruță” etc.), *numele proprii* (chiar în „accepțiunea lărgită” menționată de autoare – vezi *infra*) sunt absente, atât direct, cât și indirect, prin eventuale urme sau sugestii, (de exemplu „Business Club”, „În gura presei”, „Dosarele DNA”, „Schimb de mame”, „Doctorul casei” etc.).

⁴ Termenii *sistem* și *aparat* sunt utilizați conform definițiilor din *DEX*, specifice domeniului medical (cf. nota 11, de la p. 195).

Este adevărat că Mihaela Munteanu Siserman avertizează, în câteva rânduri, asupra *opticii actuale* pe care și-o asumă, precizând că „studiile onomastice din ultimii ani au depășit aria de investigație a antroponimiei și toponimiei (subramuri onomastice deja «clasicizate») și au adus în discuție domenii aparent incompatibile cu o abordare din perspectiva filologică și cu mijloace de analiză lingvistică” 1 (p. 190) și că „vom utiliza conceptul de *nume propriu* [subl. a.] în accepțiune largită, clasa designativă acoperind atât onomastica deja clasicizată (antroponime, toponime cu subclasele lor semantice), cât și etnonime, crononime, nume de sărbători, «cromonime» (nume de culori)” (p. 207–208).

Aceste considerații, altele legate de condiția de unicitate a obiectului denumit de numele propriu, precum și o seamă de subclase menționate în corpul cărții pot provoca, la o privire mai atentă, anumite nedumeriri sau semne de întrebare în privința statutului *numelui propriu* și, consecutiv, a *onomasticii*.

- Din perspectiva noii orientări – denumită *onomastică neconvențională* –, conceptul de *nume propriu* nu riscă, oare, să fie golit de esența lui, de trăsătura lui fundamentală, *unicitatea obiectului desemnat*, condiție pusă în oricare dintre teoriile semantice (lingvistice, logice, filosofice)?

- Prin această „golire” de semnificație nu se ajunge, inevitabil, la anularea distincției dintre *numele propriu* și *cel comun*?

- În această alternativă, *onomastica*, pierzându-și *obiectul de studiu*, domeniul său specific, nu devine, printr-o totală suprapunere, coincidentă cu mai vechea teorie a „câmpurilor semantice” sau cu studiul, destul de frecvent, al terminologiilor, al nomenclatoarelor de orice fel?

Dacă însă i se conservă obiectul, atunci se poate vorbi despre un *subdomeniu* sau despre o *componentă onomastică* (rezultat al unei riguroase delimitări) în perimetrul teoriei denominării din cadrul mai larg al cercetărilor de lexicologie și semantică de orientare semiolingvistică.

Volumul Mihaelei Munteanu Siserman conține câteva studii remarcabile pentru o asemenea abordare. Celui dintâi capitol (semnalat la începutul acestui comentariu), cu cele două secțiuni ale sale, îi corespund, în finalul cărții, capitolele: III. *Repere onomastice în structuri fixe românești. Perspective sociolingvistice și culturale* (p. 207–224) și IV. *Supranume ale conducătorilor (voievozilor, domnitorilor) din Evul Mediu românesc* (p. 226–246); împreună, acestea sunt expresia unor elaborări deplin și justificat înscrise în *domeniul onomasticii*, demonstrând că există încă „zone” ce pot și trebuie să fie investigate acum printr-o optică mai puțin rigidă, cu condiția însă de a nu altera conținutul specific al conceptului-cheie, *numele propriu*.

Aș remarca, de pildă, tabelul (cf. p. 210–211) care ilustrează corespondența, aproape totală, dintre unele *structuri fixe* (frazеologisme) din limba română și echivalentele lor din franceză, italiană, engleză și germană (unul dintre exemple este „călcâiul lui Ahile” și „*le talon d’Achille*”, „*il tallone di Achille*”, „*Achille’s heel*”, „*Achillesferse*” (p. 210) sau „caracterul universal” al unora dintre structurile fixe cu referințe de proveniență mitologică sau biblică („a trece Rubiconul”, fr. „*franchir Rubicon*”; „a fi pâinea lui Dumnezeu”, fr. „*c’est le pain du bon Dieu*” etc., cf. p. 211).

Studiul consacrat *supranumelor* de voievozi și domnitori români din perioada Evului Mediu pune în fața cititorului un inventar bogat (și „deschis” – spune autoarea) de porecle; pentru a oferi o explicație fiecărei *denominări* „suplimentare”, este schițat, mai întâi, contextul istoric al momentului și spațiul de incidență, completate apoi, pentru fiecare caz în parte, cu informații semantice, psiholingvistice și/sau sociolingvistice, menite să dezvăluie motivele onomaturgului („fie nobilimea vremii, fie diferitele tabere adverse”) de a adăuga numelui (*Ștefan*, *Mircea*, *Alexandru*, *Vlad* și altele) o anumită poreclă. Supranumele analizate sunt repartizate în 11 „categorii semantice”, precum: „Etnie” (Petru *Cazacul*, Iancu *Sasul* etc., p. 236), „Trăsături de caracter” (Mihai *Viteazul*, Alexandru *cel Bun* etc., p. 237), „Vârsta” (Petru *cel Tânăr*, Mircea *cel Bătrân*, p. 237–238), „Religie, credință” (Ștefan *cel Sfânt*, Mihnea *Turciul*, p. 238–239), „Meserii”, „Cutume alimentare”, „Aspect fizic dezagreabil, infirmități, diferite afecțiuni” etc. (p. 240–244).

Organizând și aprofundând numeroase date obținute printr-o fundamentată și amplă documentare, Mihaela Munteanu Siserman nu lasă nemenționate referințele bibliografice utilizate, la care trimite cu exactitate și fără omisiuni.

Pe parcursul celor 246 de pagini ale studiilor, 250 de *note de subsol* acompaniază textul. Prin calitatea lor, acestea au un rol remarcabil, amplificând conținutul expunerii propriu-zise și lăsând să se

întrevadă nu doar aspirația, ci și capacitatea autoarei de a înscrie informațiile transmise într-un orizont istoric și cultural cât mai larg și concludent, printr-o veritabilă strategie a contextualizării faptelor de vorbire.

Comentariile bogate, de natură filologică, lingvistică și semiotică, ce însoțesc, de fiecare dată, denumirile repertoriate și analizate, pot furniza informații de interes pentru specialist, dar se pot constitui și în surse captivante pentru amatorul de „curiozități” etimologice și „corespondențe semantice în configurații denominative”.

CARMEN VLAD
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horia, 31
carmenvld@yahoo.com

TEODOR OANCĂ, *Microsisteme antroponimice românești*,
Editura Grafix, Craiova, 2016, 172 p.

Volumul semnat de Teodor Oancă, *Microsisteme antroponimice românești*, prezintă o structură diversă, analizând în cele patru secțiuni, precedate de *Introducere*, *Bibliografie*, *Sigle pentru regiuni* și *Sigle pentru județe*, nume de familie provenite de la nume de funcții publice din Evul Mediu românesc, nume de familie provenite de la nume de funcții publice din epoca modernă, nume de familie provenite de la nume de meserii și ocupații și sensul figurat al unor apelative devenite nume de familie. În cadrul celei din urmă secțiuni, autorul discută numele de familie provenite de la: nume de păsări și animale domestice, nume de ființe sălbatice, nume de pești, nume de plante și apelative care aparțin terminologiei vinului.

Introducerea cărții nu este o simplă expunere a conținutului volumului, ci ne oferă o privire de ansamblu asupra originii, structurii și evoluției numelui de familie în societatea românească în ultimele două secole. Sunt menționate aici modul de constituire a sistemului antroponimic popular, sistem pus în evidență de cataografiile din Moldova și Țara Românească, obligativitatea numelui de familie impusă în Transilvania la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în urma dispoziției date de împăratul Iosif al II-lea, consacrarea conceptului de nume de familie prin legea asupra numelui din 1895. Persoanele care au optat, în baza acestei legi, pentru un nume de familie au acceptat să poarte numele personal al tatălui sau al mamei. Pe lângă aceste nume de familie, Teodor Oancă subliniază că mai exista *numele complementar*, acesta fiind un „nume comun din vocabularul activ al limbii din secolul al XIX-lea” (p. 9). Nu sunt neglijate nici problemele legate de numele de familie derivate cu sufixul *-ar*, redat în scris *-ari*, *-ariu* (*Cojocari – Cojocariu*, *Rotari – Rotariu* etc.), sau de interpretarea lui *-u* final (*Cojocarul*, *Rotarul*).

În ceea ce privește statutul lui *-u* final din nume de familie precum *Cojocarul*, *Olarul*, *Rotarul* etc., autorul consideră că am avea de-a face cu un „sufix antroponimic, ca și în cazul numelor de familie care provin din apelative terminate în consoană: *bălos – Bălosu*, *lăcătuș – Lăcătușu*, *maior – Maioru* [...]. Sufixul antroponimic moțional *-u* are corespondent în sufixul antroponimic *-a*, care derivă nume masculine pentru a forma nume feminine” (p. 12). Argumentul autorului este de natură morfosintactică: numele de familie, care provin dintr-un apelativ cu formă de masculin, sunt, pe de-o parte, articulate la cazurile genitiv și dativ cu articol hotărât proclitic (*lui Cojocarul*, *lui Olarul*, *lui Rotarul* etc.), iar, pe de altă parte, nu pot fi dublu articulate la cazurile genitiv și dativ (p. 12). Raționamentul propus credem că nu este justificat, întrucât se flexionează cu articol proclitic substantivul propriu în calitate de nume de